

Examen HAVO

2024

tijdvak 2
donderdag 20 juni
13.30 - 16.30 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 26 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 69 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende gebeurtenissen over de kleur van kleding staan in willekeurige volgorde:

- 1 Britse officieren van de *Royal Navy*, die vochten tegen Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijders, droegen indigoblauwe jassen.
- 2 De ordetroepen van de NSDAP werden 'bruinhemden' genoemd vanwege de kleur van hun uniform.
- 3 De slogan: "Waarom draag jij geen kaki?" moest Britse mannen tijdens de Eerste Wereldoorlog overhalen zich aan te melden voor het leger.
- 4 Hippiërs droegen *tie-dye* shirts met vrolijke kleuren waarmee ze zich wilden onderscheiden van oudere generaties.
- 5 Met de keus voor een ivoorwitte trouwjurk zette koningin Victoria een nieuwe trend.
- 6 Nadat de kooplieden van de pas opgerichte *East India Company* de geeloranje pijpen van boeddhistische monniken hadden gezien, importeerden zij de kleurstof guttegom naar Europa.

- 2p 1 Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vroegmoderne tijd

Twee gegevens:

- 1 Rond 1540 liet Alessandro Farnese het badhuis van de Romeinse keizer Caracalla opgraven en de vondsten bestuderen.
- 2 Rond 1565 liet de kleinzoon van Alessandro Farnese met vondsten uit het badhuis van Caracalla een tafel naar Romeins voorbeeld maken.

Deze gegevens passen bij verschillende kenmerkende aspecten uit de zestiende eeuw.

- 2p 2 Noem per gegeven een kenmerkend aspect dat daarbij past.
Let op: je mag een kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

Gebruik bron 1.

Stel: je doet onderzoek naar de Engelse motieven om Amerika te koloniseren en je wilt deze bron gebruiken voor twee hoofdstukken:

- 1 De bekering van de inheemse bevolking tot het christendom.
- 2 De uitbreiding van het Engelse grondgebied.

Je concludeert dat deze bron **minder** bruikbaar is voor het eerste hoofdstuk, en **meer** bruikbaar is voor het tweede hoofdstuk.

- 2p 3 Ondersteun beide delen van je conclusie, telkens met een argument uit de bron.

Gebruik bron 2.

Een interpretatie:

De maker van deze prent wil een boodschap overbrengen over de reformatie.

- 3p 4 Licht deze interpretatie toe door:
- aan te tonen met een verwijzing naar de prent dat de maker de kant kiest van de protestanten, en
 - aan te geven waardoor juist een prent bij kan dragen aan de snelle verspreiding van een boodschap, en
 - te verklaren dat de maker van deze prent anoniem wil blijven.

Henrick Coenraet vertelde in 1636 aan het bestuur van de Republiek dat hij tijdens zijn verblijf in Spaanse koloniën in Zuid-Amerika had gezien dat steden als Rio de Janeiro en Buenos Aires slecht verdedigd waren. Deze informatie werd doorgestuurd naar het bestuur van de handelsorganisatie West-Indische Compagnie.

- 2p 5 Verklaar dat deze informatie belangrijk werd gevonden vanwege:
- 'het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat', en
 - de driehoekshandel.

In 1774 brak in Friesland paniek uit door een voorspelling dat de aarde in botsing zou komen met de zon. Om te laten zien dat er geen botsing zou plaatsvinden, bouwde Eise Eisinga in zijn woonkamer een planetarium: een model van het zonnestelsel. Hij stelde dit planetarium open voor publiek.

- 2p 6 Leg uit dat het openstellen van het planetarium voor publiek paste bij het 'rationeel optimisme'.

Gebruik bron 3.

De brieven van Madame Palatine zijn bruikbaar voor onderzoek naar het absolutisme **en** naar de kritiek op het ancien régime in de achttiende eeuw.

- 3p 7 Toon dit aan door:
- met de beschrijving te verklaren dat Lodewijk XIV zijn positie als absoluut vorst verstevigt door de adel te verplichten *de dag van het appartement* bij te wonen, en
 - uit te leggen welke kritiek op het ancien régime in de achttiende eeuw met deze beschrijving kan worden onderbouwd.

Gebruik bron 4.

Lacour wil met deze beschrijving een boodschap overbrengen.

- 2p **8** Toon dit aan door:
- aan te geven welke boodschap Lacour overbrengt met deze beschrijving van *Solitude*, en
 - vanuit zijn achtergrond te verklaren dat hij deze boodschap wil overbrengen.

Een geschiedenis:

In Engeland werd in de vroegmoderne tijd het parlement gekozen via een districtenstelsel, waarbij elk district (*borough*) twee parlementsleden mocht afvaardigen. Tijdens de industriële revolutie ontstond kritiek op *rotten boroughs*: districten waar nauwelijks mensen woonden, maar die nog steeds twee parlementsleden mochten afvaardigen. Vooral steden als Londen en Birmingham drongen erop aan dat de districten opnieuw werden ingedeeld.

- 3p **9** Licht deze geschiedenis toe door:
- de kritiek op *rotten boroughs* te verklaren vanuit 'de industriële revolutie', en
 - de wet te noemen die in 1832 werd aangenomen om aan de kritiek tegemoet te komen, en
 - het kenmerkende aspect te noemen dat past bij de kritiek op *rotten boroughs*.

Gebruik bron 5.

De schrijver van deze brief en de uitgever van *The Liberator* verschillen van mening.

- 3p **10** Ondersteun deze conclusie door:
- aan te tonen welk verlicht idee de schrijver van de brief afwijst, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron, en
 - aan te geven welke boodschap over de abolitionistische beweging *The Liberator* wil overbrengen door het publiceren van deze brief.

Gebruik bron 6.

Je beweert dat de prent kritiek weergeeft op:

- 1 de leefomstandigheden in Londen.
- 2 de Britse regering.

- 4p **11** Geef voor beide beweringen een argument, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een andere verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 7.

Het Britse bestuur laat deze spoorlijn aanleggen.

- 2p **12** Geef met een verwijzing naar de foto aan op welke wijze het Britse bestuur met deze spoorlijn het moderne imperialisme bevordert.

In 1901 hield Lord Curzon, de Britse onderkoning in India, een openbare toespraak die ook werd gepubliceerd. Hierin zei hij dat de Britten gebruik maakten van het Indiase bestuur, omdat goed bestuur alleen mogelijk was met lokale kennis.

Lord Curzon gaf hiermee een eenzijdig beeld over de beslissing van de Britten om gebruik te maken van het bestaande Indiase bestuur.

- 2p **13** Licht dit toe door:
- aan te geven waardoor het voor de Britten noodzakelijk was om gebruik te maken van het bestaande Indiase bestuur, en
 - een politiek argument te geven dat Lord Curzon koos voor dit eenzijdige beeld.

Twee gegevens over briefkaarten die Britse soldaten van de legerleiding tijdens de Eerste Wereldoorlog naar huis moesten sturen:

- 1 Er stonden zinnen op voorgedrukt zoals "alles gaat goed", "ik ben ziek maar voel me al beter" en "ik heb wel/niet recentelijk een brief/pakketje ontvangen". Soldaten moesten de zinnen en woorden doorstrepen die niet van toepassing waren.
- 2 Boven de briefkaarten stond "Als er iets anders op deze kaart wordt geschreven, wordt hij vernietigd".

- 4p **14** Leg uit:
- met gegeven 1 welk binnenlands politiek doel met de voorgedrukte briefkaarten moest worden bereikt, en
 - met gegeven 2 welke militaire reden de Britse legerleiding had voor het gebruik van de voorgedrukte briefkaarten.

Gebruik bron 8.

Gé Nabrink geeft kritiek op het organiseren van de tentoonstelling.

- 3p **15** Toon dit aan door:
- aan te geven tot welke politiek-maatschappelijke stroming Gé Nabrink behoort, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron, en
 - een kenmerkend aspect uit de eerste helft van de twintigste eeuw te noemen dat past bij het organiseren van deze tentoonstelling.

Gebruik bron 9.

Deze maatregel past bij 'het in praktijk brengen van het nationaalsocialisme' in Duitsland.

- 3p **16** Toon dit aan door:
- aan te geven dat de maatregel past bij een totalitair systeem, en
 - uit te leggen op welke wijze de maatregel bijdraagt aan het buitensluiten van Joden uit het openbare leven.

Gebruik bron 10.

Met deze prent geeft David Low kritiek weer op zowel het buitenlands beleid van Groot-Brittannië als dat van Duitsland.

- 4p **17** Geef aan, telkens met een verschillende verwijzing naar de prent, welk buitenlands beleid van Groot-Brittannië en welk buitenlands beleid van Duitsland Low bekritiseert.

De in Tsjecho-Slowakije geboren Madeleine Albright (1937-2022) werd minister van Buitenlandse Zaken in de Verenigde Staten.

De volgende gebeurtenissen uit haar leven staan in willekeurige volgorde:

- 1 Albrights Joodse grootouders werden naar vernietigingskampen in Polen gedeporteerd.
- 2 In een interview met *The New York Times* bekritiseerde Albright de beslissing van de Amerikaanse regering om na de terreuraanslagen van 11 september Irak binnen te vallen.
- 3 Kort nadat in Tsjecho-Slowakije een communistisch regime werd geïnstalleerd, emigreerde Albright met haar ouders naar de Verenigde Staten.
- 4 Kort na de val van de Berlijnse Muur ontmoette Albright in Praag familieleden.
- 5 Na de Conferentie van München reisde Albright met haar ouders naar Groot-Brittannië.
- 6 Tijdens de detente schreef Albright een proefschrift over de rol van de pers bij het neerslaan van protesten tegen de Sovjet-Unie in het Oostblok.

- 2p **18** Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Twee gegevens:

- 1 In 1946 voerden de Russen in hun Duitse bezettingszone operatie *Osoawiachim* uit. Duitse laboratoria en fabrieken werden afgebroken en verplaatst naar de Sovjet-Unie. Duitse wetenschappers en technici werden gedwongen te verhuizen naar de Sovjet-Unie.
- 2 In de jaren 1950 keerden veel van de wetenschappers en technici van operatie *Osoawiachim* terug naar de DDR. Ze kregen daar goede banen en mooie huizen.

3p 19 Licht beide gegevens toe door:

- uit te leggen welke rechtvaardiging de regering van de Sovjet-Unie aanvoerde voor operatie *Osoawiachim*, en
- te verklaren waardoor de regering van de DDR de wetenschappers en technici die terugkeerden als helden ontving.

Na de Tweede Wereldoorlog werd in Nederland door de Stichting van de Arbeid overleg georganiseerd tussen werkgevers en werknemers. De Stichting van de Arbeid ondersteunde de geleide loonpolitiek van de regering bij de invoering daarvan. Eind jaren 1950 nam bij de Stichting de steun voor de geleide loonpolitiek af.

3p 20 Verklaar deze verandering door:

- aan te geven welk gemeenschappelijk economisch doel de Nederlandse regering en de Stichting van de Arbeid met de geleide loonpolitiek wilden bereiken, en
- uit te leggen waardoor de Stichting van de Arbeid eind jaren 1950 de geleide loonpolitiek niet langer ondersteunde.

Gebruik bron 11.

In de jaren 1960 is er een gespannen verhouding tussen het Westen en het Oostblok.

4p 21 Toon aan, telkens met een verwijzing naar de bron:

- dat het optreden van de Oost-Berlijnse grensbewakers bijdraagt aan de gespannen verhouding, en
- dat de publicatie van het artikel bijdraagt aan de gespannen verhouding.

Gebruik bron 12.

Een bewering:

Uitspraken zoals die van Gerrit van Dam waren voor actiegroep Dolle Mina een reden om door te gaan met hun acties.

2p 22 Leg deze bewering uit.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Gebruik bron 13.

Stel: je maakt een profielwerkstuk over jongerenculturen in Nederland. Je besluit de bron te gebruiken in het hoofdstuk over de punkbeweging.

2p **23** Leg met een verwijzing naar de bron je besluit uit.

In 1983 ontstond in de BRD een grote protestbeweging tegen het plan van de regering om statistische gegevens over de bevolking te verzamelen. De protestbeweging verzette zich hiertegen omdat dit volgens hen zou leiden tot een *Überwachungsstaat*: een staat met een alles controlerende overheid.

3p **24** Licht het protest toe door:

- te verklaren waardoor in de BRD de bevolking zich verzette tegen een *Überwachungsstaat*, waarbij je je antwoord ondersteunt met een kenmerkend aspect uit de eerste helft van de twintigste eeuw, en
- het verband aan te geven tussen de start van de digitale revolutie en de zorg van de bevolking over het plan van de regering.

Gebruik bron 14.

George Million maakt deze prent na het uitbreken van de oorlog in voormalig Joegoslavië.

2p **25** Geef aan welke kritiek Million weergeeft op de werkwijze van de Europese Unie in dit conflict, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de prent.

In 1997 werden twee van de Oost-Berlijnse grensbewakers die in 1962 Peter Fechter doodschoten (zie bron 11) veroordeeld voor doodslag.

2p **26** Leg uit door welke politieke verandering deze veroordeling mogelijk werd.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.